

การเปลี่ยนแปลงจินตภาพเมืองวังเวียง สปป.ลาวจากการพัฒนาท่องเที่ยว

Changes of Vangvieng's Image in Lao PDR. from Tourism Development

นายอนุชา คำมุงคุน¹, ผศ.ดร.ปรานอม ต้นสุขานันท์² และ ผศ.ดร.นพดล ตั้งสกุล³

¹นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา
หลักสูตรการวางแผนภาคและ
เมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น E-mail
: todanousa@gmail.com

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
และการออกแบบสิ่งแวดล้อม
มหาวิทยาลัยแม่โจ้

E-mail : ptansukanun
@yahoo.co.uk

³ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะ
สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น E-mail : nopthu
@kku.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายในการหาสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมเมืองวังเวียง โดยตั้งข้อสมมุติฐานว่า ต้นเหตุของเริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการรับรู้และให้ความหมายสภาพแวดล้อมของผู้ที่เป็นเจ้าของพื้นที่หรือชาวเมือง ดังนั้น การศึกษาจึงเลือกวิธีทดสอบการรับรู้และความเข้าใจต่อความหมายของสภาพแวดล้อมของคนในพื้นที่ ด้วยการใช้วิธีการเขียนแผนที่ทางจินตภาพ โดยเฉพาะแผนที่ทางจิตและการวาดภาพตามจินตนาการ ผลจากการศึกษาพบว่า ชาวเมืองส่วนใหญ่เริ่มรับรู้สภาพแวดล้อมเมืองวังเวียงในมุมมองที่แตกต่างออกไปจากอดีต จากเดิมที่มีคุณค่าทางจิตใจ ได้เปลี่ยนไปสู่ มุมมองที่เน้นด้านสุนทรียภาพมากขึ้นและรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่ให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจมากขึ้น ซึ่งจินตภาพสร้างใหม่และความเข้าใจเหล่านี้ ล้วนแต่เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นหรือเข้ามาตามกระแสวัฒนธรรมของการท่องเที่ยว

Abstract

The objective of this research was to discuss on changes of Vangvieng environments. The hypothesis was the changes of locals' behavior in the way that they perceived meaning of their environments, had initially established the change of Vangvieng's image. In order to prove the hypothesis, the Mental Mapping Technique and the Perspective Sketching Technique were applied as methodology for this research. The results have shown that most people were aware of the changes of their environments and were significantly perceived them in different ways from the past. Their perceptions had changed from emphasizing essence of inherit meaning to an aesthetics-based viewpoint with the opinion leaning towards economic responses. The new constructing image and understanding of environments were new knowledge of people which have been shaped through tourism culture.

คำสำคัญ : การท่องเที่ยว, จินตภาพเมือง, วังเวียง สปป.ลาว

Keywords : Tourism, Image of the City, Vangvieng Lao. PDR.

สภาพทั่วไปและภูมิหลังเมืองวังเวียงโดยสังเขป

เมืองวังเวียงเป็นชุมชนขนาดเล็ก มีประชากรประมาณ 8,000 คน ตั้งอยู่บนพื้นที่ราบแอ่งกระทะลุ่มแม่น้ำของ ระยะทางจากนครหลวงเวียงจันทน์ ไปทางทิศเหนือตามเส้นทางหมายเลข 13 เหนือ ประมาณ 150 กิโลเมตรและอยู่ทางตอนใต้ของเมืองหลวงพระบาง ประมาณ 200 กิโลเมตร เมืองวังเวียงมีความโดดเด่นและมีชื่อเสียงด้านการมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สวยงาม โดยเฉพาะทิวทัศน์ภูเขาและหน้าผาหินปูนที่ตั้งตระหง่าน เรียงรายเป็นแนวยาวด้วยจิ้งหหวาสูดต่ำ ประกอบกับภายในพื้นที่มีแม่น้ำไหลผ่านจึงทำให้กลายเป็นองค์ประกอบทางธรรมชาติที่มีความสมบูรณ์ มีศักยภาพดึงดูดใจนักท่องเที่ยวทั้งจากภายในและต่างประเทศจำนวนมาก จนทำให้วังเวียงเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของประเทศที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องทุกปี

วังเวียงเดิมเป็นที่อยู่ของเผ่าลาวเทิง (ชาวลาวบนที่สูง) สมัยพระเจ้าฟ้างุ้มกษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านช้าง ได้ปรากฏชื่อในประวัติศาสตร์ลาวว่าเป็น เมืองของ ในสมัยนั้นเองได้เข้ามาตีเมืองเวียงคำและจับเจ้าพระยาพาไสของไม้เพื่อส่งขึ้นไปเมืองเชียงทอง (หลวงพระบางปัจจุบัน) แต่ท่านก็ได้ถึงแก่อนิจกรรมเสียก่อน ของที่บรรจพระศพได้มีการเก็บรักษาไว้ที่นี่ ผู้คนจึงได้เรียกแม่น้ำนี้ว่า แม่น้ำของ ในสมัยอาณาจักรล้านช้าง วังเวียงเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่สยามโดยใช้เป็นพื้นที่รวมคนจากข้าเหนือ สมัยราชอาณาจักรลาวเวียงกลายเป็นเขตทหารราบอากาศที่สำคัญแห่งหนึ่งของ สปป.ลาว ทำให้เริ่มมีผู้คนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้น กอปรกับในระยะหลังที่รัฐบาลได้มีนโยบายย้ายชาวเขาลงมาสู่พื้นที่ราบ วังเวียงจึงกลายเป็นแหล่งชุมชนที่มีทั้งลาวเทิง (ชาวลาวภูเขา) ลาวสูงและลาวลุ่ม (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547และวันทา ธรรมวง, 2006)

การท่องเที่ยวและการพัฒนาพื้นที่เมืองวังเวียง

การท่องเที่ยวในเมืองวังเวียง เริ่มขยายตัวขึ้นอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ช่วงปลายพ.ศ.2433 (ปีค.ศ. 1990) เป็นต้นมาแต่ละปีมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นไม่ต่ำกว่า 5,000 คน โดยเฉพาะในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา เมื่อปีพ.ศ. 2551 จำนวนนักท่องเที่ยวได้เพิ่มขึ้นเกินจำนวน 100,000 คนต่อปี ซึ่งในจำนวนนั้นจัดเป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติประมาณ 1/3 ของจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมด (ห้องการท่องเที่ยวเมืองวังเวียง, 2009 และห้องการแผนการเมืองวังเวียง, 2547) แนวโน้มการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวส่งผลให้มีการลงทุนของภาคเอกชนเพื่อพัฒนาธุรกิจทางด้านบริการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเช่นกัน โดยเฉพาะกิจการร้านค้า ร้านอาหาร ร้าน

บันเทิง ที่พักนักท่องเที่ยว บริษัทนำเที่ยว และกิจการบริการอื่นๆ ซึ่งกิจการเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นธุรกิจขนาดเล็ก มีมูลค่าการลงทุนไม่มากนักโดยที่บางส่วนเป็นการลงทุนของคนในพื้นที่เอง ดังนั้น นักท่องเที่ยวทุกระดับชั้นจึงสามารถเข้าถึงการบริการได้อย่างง่ายดาย แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันเริ่มมีกลุ่มทุนจากภายนอกเข้าไปลงทุนในพื้นที่มากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากวังเวียงได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น จึงส่งผลทำให้มีการพัฒนาโครงการโรงแรมและที่พักนักท่องเที่ยวที่เป็นการก่อสร้างอาคารที่มีขนาด ความสูงและพื้นที่ที่มากขึ้น และมีทางเลือกที่หลากหลายมากขึ้น พบว่ามีอาคารที่มีความสูง 4-5 ชั้นไม่น้อยกว่า 8 หลังและที่พักระดับ 2-3 ดาว เพิ่มมากกว่า 4 แห่งในพื้นที่ในระยะเวลาอันสั้น

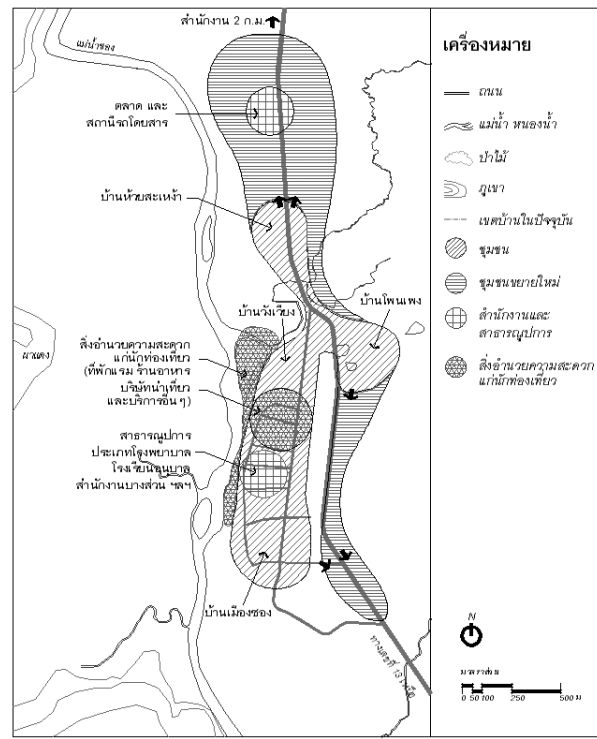
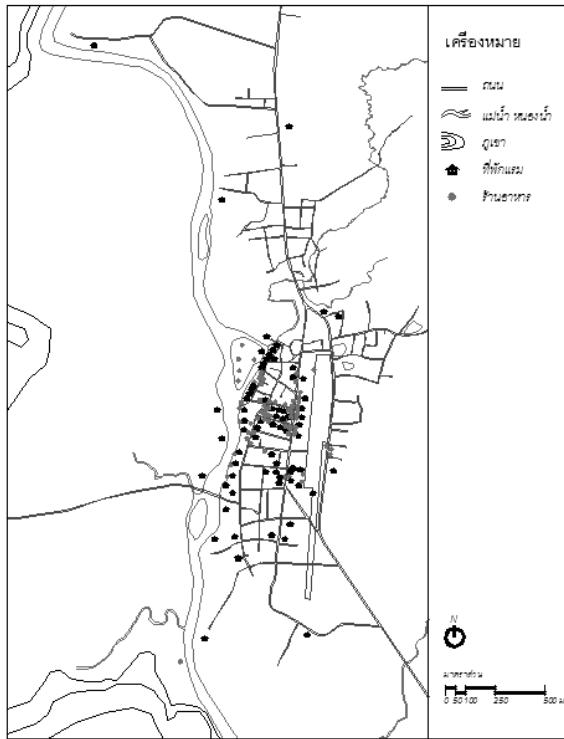
ในขณะเดียวกัน ภาครัฐก็ได้มีพัฒนาพื้นที่วังเวียงด้วยการปรับปรุงและจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานต่างๆอย่างต่อเนื่องเช่นกัน อาทิเช่น โครงการขยายพื้นที่ก่อสร้างและปรับปรุงถนน ทางเดินเท้า โครงการก่อสร้างระบบน้ำประปา รางระบายน้ำ ไฟฟ้าส่องสว่างในเขตกลางเมือง โครงการจัดเก็บขยะมูลฝอย โครงการควบคุมระเบียบการก่อสร้าง โครงการก่อสร้างสถานีขนส่งแห่งใหม่ โครงการก่อสร้างตลาดใหม่ และอื่นๆ ซึ่งโครงการที่กล่าวมาแล้วมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว พร้อมทั้งได้ช่วยสร้างภาพลักษณ์แห่งความเป็นชุมชนเมืองที่มีการพัฒนาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวให้กับเมืองวังเวียงได้เป็นอย่างดี (Lao National Tourism Administration, 2006 และKothapane, Sirivanh&et.al., 2005)

การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเมืองวังเวียง

รูปแบบการพัฒนาตัวเมืองวังเวียงในระยะที่ผ่านมาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตเมืองเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ตัวเมืองมีการขยายตัวในแนวยาวตามแกนถนนหมายเลข 13 เหนือมากยิ่งขึ้น พื้นที่ชุมชนเดิมที่อยู่โดยรอบมีการขยายตัวกินพื้นที่ในบริเวณที่กว้างขึ้น ทำให้เกิดการเชื่อมโยงพื้นที่ย่อยๆรอบเมืองวังเวียงจนกลายเป็นพื้นที่เมืองที่ชัดเจน สิ่งอำนวยความสะดวกและกิจกรรมพื้นฐานของเมือง เช่น ตลาด สถานีขนส่ง สถานที่สำหรับหน่วยงานราชการบางส่วนมีการย้ายตำแหน่งไปทางทิศเหนือเพื่อรองรับการขยายตัวของเมือง ระยะทางห่างจากศูนย์กลางเมืองเดิมประมาณ 2-4 กิโลเมตร ในขณะที่บริเวณพื้นที่ศูนย์กลางเมืองถูกแทนที่ด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะบรรดาร้านอาหาร ร้านบันเทิง ร้านค้า อาคารสำนักงานบริษัทนำเที่ยว โรงแรม บ้านพัก

และร้านบริการอื่นๆ เช่น ร้านหนังสือ ร้านจักรยานและห่วงยาง ให้เช่า เป็นต้น ขณะที่พื้นที่ริมแม่น้ำช่องและบริเวณเกาะกลางน้ำ ซึ่งเดิมเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่คนในพื้นที่ใช้สำหรับปลูกพืชสวนครัว ก็ได้รับการปรับเปลี่ยนและแทนที่ด้วยร้านอาหาร ผับและบาร์ และบ้านพักราคาแพงสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น โรงแรม รีสอร์ทที่บังกะโล่ ระดับ 2-3 ดาว โดยที่ราคาห้องพักเริ่มตั้งแต่ 21-75 เหรียญสหรัฐอเมริกาซึ่งถือได้ว่า ราคาห้องพักที่แพงที่สุดในเมืองวังเวียง ขณะเดียวกันระหว่างฤดูแล้ง พื้นที่เกาะกลางแม่น้ำช่องก็มีการใช้

ประโยชน์สำหรับกิจการบริการการท่องเที่ยวเช่นกัน มีการตั้งร้านในรูปแบบของ Sunset Bar ที่มีบริการอาหารและเครื่องดื่ม สำหรับนักท่องเที่ยวที่ลงเล่นน้ำในแม่น้ำและตากอากาศในยามบ่ายถึงเย็น กล่าวได้ว่าการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เมืองและพื้นที่บริเวณริมแม่น้ำ ได้มีการปรับเปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวมากขึ้นตามลำดับ และยังมีความโน้มเอียงการใช้ประโยชน์บริเวณนี้มากขึ้น มีความเข้มข้นของกิจกรรมและสิ่งก่อสร้างหนาแน่นมากขึ้นตามลำดับ (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 ที่ตั้งของกิจการบริการนักท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองวังเวียง (ภาพซ้าย) และแผนที่แสดงการขยายตัวของเมืองวังเวียงปี พ.ศ. 2550 (ภาพขวา)

ภาพที่ 2 บาร์กลางน้ำในช่วงฤดูแล้ง (Sunset Bar) ที่นักท่องเที่ยวนิยมมานั่ง/นอน ดื่มชมพระอาทิตย์ตกดิน

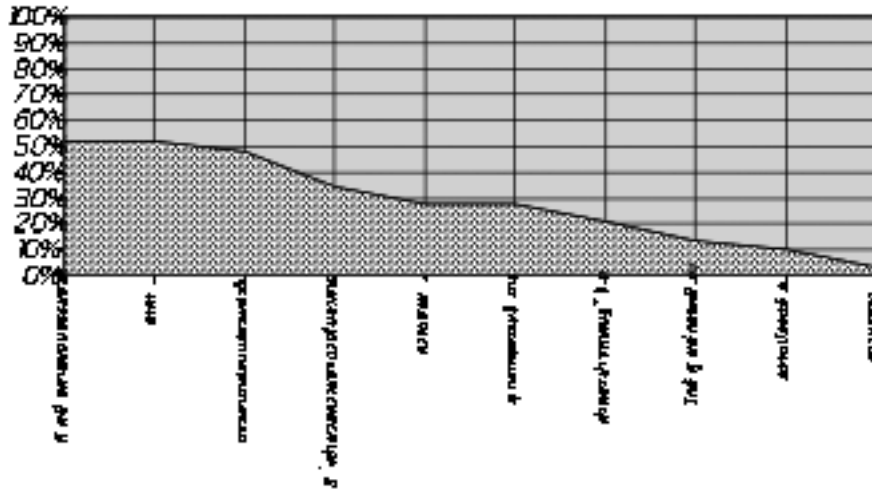
การพัฒนาการและแนวโน้มของผังเมืองวังเวียง

แนวโน้มของการพัฒนาผังเมืองวังเวียง มีปัจจัยที่ชัดเจน ซึ่งเป็นผลมาจากการวางแผนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเป็นหลัก มีการวางผังรองรับการขยายขอบเขตพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว อย่างพื้นที่กลางเมืองและบริเวณริมแม่น้ำโขง ทำให้เกิดผลกระทบด้านราคาที่ดินอย่างชัดเจน มีการเก็งกำไรและกว้านซื้อพื้นที่ที่มีการวางแผนพัฒนาพื้นที่ตามผังเมืองวังเวียง โดยเฉพาะพื้นที่บริเวณริมแม่น้ำโขงที่มีการขยายตัวเพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว พบว่ามีราคาที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องและเป็นพื้นที่ที่ราคาแพงที่สุด มีการเปลี่ยนมือเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินในระยะสั้นเพื่อการเก็งกำไร แม้ว่าที่ดินบริเวณดังกล่าวมีเพียงโฉนดชมพู (เป็นกรรมสิทธิ์ในการใช้พื้นที่ชั่วคราว) และเป็นพื้นที่ที่มีข้อจำกัดในการพัฒนาบริเวณดังกล่าวจากการข้อกำหนดในการห้ามปลูกสร้างอาคารขนาดใหญ่ตามผังเมืองรวมเมืองวังเวียงปี ค.ศ. 1997 (พ.ศ.2540) ของสถาบันผังเมืองก็ตาม

การขยายตัวของธุรกิจท่องเที่ยวเมืองวังเวียงและการเพิ่มขึ้นของราคาที่ดินในพื้นที่ศูนย์กลางเมืองและริมแม่น้ำ ทำให้การพัฒนาพื้นที่บริเวณดังกล่าว เริ่มพิจารณาให้มีความสำคัญเฉพาะกิจกรรมที่สามารถสร้างผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่คุ้มค่ามากขึ้น จึงเป็นผลให้กิจกรรมอื่นที่ให้ผลตอบแทนที่น้อยกว่า อย่างพื้นที่ของหน่วยงานรัฐและที่อยู่อาศัยของคนในพื้นที่ ได้รับการวางแผนให้ขยายตัวออกสู่พื้นที่นอกศูนย์กลางเมืองเพื่อที่จะให้มีพื้นที่รองรับกิจกรรมด้านธุรกิจและพาณิชยกรรมซึ่งให้ผลตอบแทนจากการลงทุนเป็นหลัก รูปแบบการพัฒนาสิ่งปลูกสร้างภายในพื้นที่ได้เริ่มมีการคัดสรรเอารูปแบบที่เอื้อต่อการสร้างผลประโยชน์จากการลงทุนและเลือกแนวทางการพัฒนาที่มีศักยภาพมากขึ้น ตัวอย่างเช่น การก่อสร้างอาคารท่องเที่ยวที่มีขนาดใหญ่เพื่อรองรับกิจกรรมจำนวนมาก และมีความหนาแน่นของผู้ใช้งานมากขึ้น ในทางตรงกันข้าม จากการสำรวจภาคสนาม พบว่า ปัจจุบันการพัฒนาเมืองตามกระแสการท่องเที่ยวและการแข่งขันการทำธุรกิจแบบเน้นผลตอบแทนทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ได้สร้างปัญหาและผลกระทบอย่างกว้างขวาง

ต่อกับสภาพธรรมชาติ พื้นที่รองรับการผลิตทางการเกษตร และพื้นที่กิจกรรมทางสังคม-วัฒนธรรมอย่างชัดเจน เนื่องจากพื้นที่ริมแม่น้ำที่ถูกแทนที่ด้วยธุรกิจที่พักแรมและร้านอาหารทำให้เมืองวังเวียงปัจจุบันขาดสถานที่จัดงานแข่งเรือยาวประจำปี ขาดสถานที่จัดงานลอยกระทง พื้นที่เพาะปลูกพืชสวนครัวริมแม่น้ำลดลงเป็นอันมาก ปัญหาตลิ่งริมแม่น้ำถูกทำลาย ตลอดจนสภาพแวดล้อมและทัศนียภาพทางธรรมชาติก็มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก เกิดผลกระทบที่ตามมาจากการขยายตัวของพื้นที่เพื่อรองรับกิจกรรมทางการเกษตรของคนในพื้นที่และพื้นที่เพื่อการใช้งานสาธารณะ จึงเป็นการบุกรุกพื้นที่ธรรมชาติ กลายเป็นสาเหตุให้การควบคุมและบังคับใช้ผังเมืองวังเวียงเป็นไปได้ยากและมีความซับซ้อนมากขึ้น

แนวโน้มของการพัฒนาและการดำเนินการตามผังเมืองเมืองวังเวียงในปัจจุบัน ทำให้เกิดคำถามจำนวนมากเกี่ยวกับความเหมาะสมและความยั่งยืนในการพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เน้นการรองรับการท่องเที่ยวเป็นหลัก ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่เริ่มได้รับผลกระทบมากขึ้นเรื่อยๆ ในทุกมิติ เช่น สภาพแวดล้อมธรรมชาติ พื้นที่เกษตรกรรม และกิจกรรมทางสังคมและวิถีทางวัฒนธรรมกำลังเปลี่ยนแปลงเป็นอันมาก ขณะเดียวกันสิ่งที่ได้รับผลกระทบก็เป็นทรัพยากรสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในวังเวียงตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ผลจากการสำรวจภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวทั้งชาวลาวและต่างชาติจำนวนมากกว่า 40 คน เกี่ยวกับเหตุผลที่เลือกเดินทางมาท่องเที่ยวที่วังเวียง พบว่า มีความสนใจหลักที่สอดคล้องกัน คือ ทัศนียภาพของธรรมชาติที่งดงาม ขณะที่เหตุผลในการเลือกที่พัก นักท่องเที่ยวจะเน้นมุมมองทิวทัศน์ของธรรมชาติ ราคาและบรรยากาศแบบธรรมชาติ เป็นสามปัจจัยสำคัญที่พิจารณาจากเหตุผลดังกล่าว สภาพธรรมชาติและบรรยากาศแบบพื้นถิ่นของบริเวณรอบๆเมืองวังเวียง จึงมีความสำคัญต่อการกำหนดแนวทางการวางแผนการใช้ประโยชน์พื้นที่ การขยายตัว การคงอยู่หรือสงวนพื้นที่เพื่อการใช้งานบางประการของคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวที่มีความสอดคล้องกันและตรงกับความต้องการของทุกคน

ภาพที่ 3 ปัจจัยในการเลือกที่พักของนักท่องเที่ยวต่างชาติ
ที่มาข้อมูล: จากการสำรวจภาคสนามระหว่างวันที่ 27 พ.ย. ถึง 5 ธ.ค. 2551

จากการวิเคราะห์เบื้องต้นจะเห็นว่า ปัจจัยดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ สภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติและทัศนียภาพของธรรมชาติที่งดงาม มีความสงบเหมาะแก่การพักผ่อน เป็นแรงกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเลือกเดินทางมาวังเวียง จนกลายเป็นสาเหตุสำคัญที่ส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ในลักษณะที่เป็นการมุ่งเน้นการตอบสนองกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว แม้ว่า ปัญหาด้านการบริหารจัดการและมาตรการควบคุมการดำเนินการทางผังเมืองที่ขาดความพร้อมในการคุ้มครองพื้นที่ที่สำคัญ ขาดแนวทางปฏิบัติและข้อกำหนดในการพัฒนาที่มีรายละเอียดรัดกุมเพียงพอและไม่ครอบคลุมประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินหลากหลายประเภท นอกจากนี้ กลไกในการบริหารก็ยังไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายและระเบียบได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ปัญหาเหล่านี้ล้วนสืบเนื่องจากการตัดสินใจของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องขององค์กรท้องถิ่นที่มุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการนักลงทุนและเจ้าของที่ดิน ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาส่วนหนึ่งที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพเมืองวังเวียงที่มีผลกระทบต่อการใช้สภาพแวดล้อมของนักท่องเที่ยว

แต่สิ่งที่การศึกษาครั้งนี้ให้ความสนใจ เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้สภาพแวดล้อมของคนในพื้นที่ที่ถือว่าเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาพื้นที่เพื่อตอบสนองด้านการท่องเที่ยวโดยตรง บทความนี้จึงไม่เน้นการวิเคราะห์ถึงอุปสรรคในการทำงานของหน่วยงานภาครัฐที่เป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงต่อการพัฒนาพื้นที่ ทั้งนี้เนื่องจากมีความซับซ้อนในการเข้าถึงข้อมูล รวมถึงการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในประเด็นที่อาจมีผลกระทบโดยตรงต่อ

ผู้ให้ข้อมูล แต่บทความจะมุ่งเน้นประเด็นการศึกษาพฤติกรรมของคนในพื้นที่เป็นหลัก โดยจะทำการทดสอบว่า ปัจจุบันผู้คนในพื้นที่เข้าใจหรือให้คุณค่ากับองค์ประกอบสภาพแวดล้อมเมืองอย่างไร แตกต่างจากการพัฒนาเพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวหรือไม่ การศึกษาครั้งนี้ใช้การเก็บข้อมูลจากการสำรวจภาคสนามเป็นหลัก โดยเน้นวิธีทดสอบจินตภาพต่อสภาพแวดล้อมเมืองวังเวียงตามวิธีของการศึกษาของ Kevin Lynch ที่เน้นองค์ประกอบหลักทางกายภาพของเมืองที่ทำให้ผู้คนจดจำได้ 5 ประการได้แก่ จุดหมายตา (Landmark) ศูนย์รวมกิจกรรม (Node) ย่านชุมชน (District) เส้นขอบ (Edge) เส้นทาง (Path) และ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Lynch, 1960) ผสมผสานกับแนวทางการศึกษาจินตภาพเมืองจากนักวิชาการท่านอื่นๆ อย่างเช่น Jack L. Nasar (Nasar, 1998) เป็นต้น โดยใช้กรอบแนวคิดพื้นฐานในการศึกษา ด้านการตรวจสอบองค์ประกอบสภาพแวดล้อมเมืองที่ชาวเมืองจดจำได้หรือกล่าวถึงและอ้างอิงได้ ซึ่งการค้นพบองค์ประกอบเหล่านี้เปรียบเสมือนเป็นการตรวจสอบองค์ประกอบสภาพแวดล้อมเมืองที่มีความสำคัญ เนื่องจากการเกิดขึ้นของจินตภาพ ต้องอาศัยความชัดเจน (Legibility) ขององค์ประกอบสภาพแวดล้อมนั้นๆ ทั้งมิติทางด้านเอกลักษณ์ (Identity) โครงสร้าง (Structure) และความหมาย (Meaning) (Lynch, 1960 และ Nasar, 1998) นอกจากนี้ ได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องเมืองในด้านการทำความเข้าใจมิติต่างๆ ของเมืองจากการศึกษาของ Tim Hall (2001) ปรานอมตันสุขานันท์และมนสิชา เพชรานนท์ (2549)

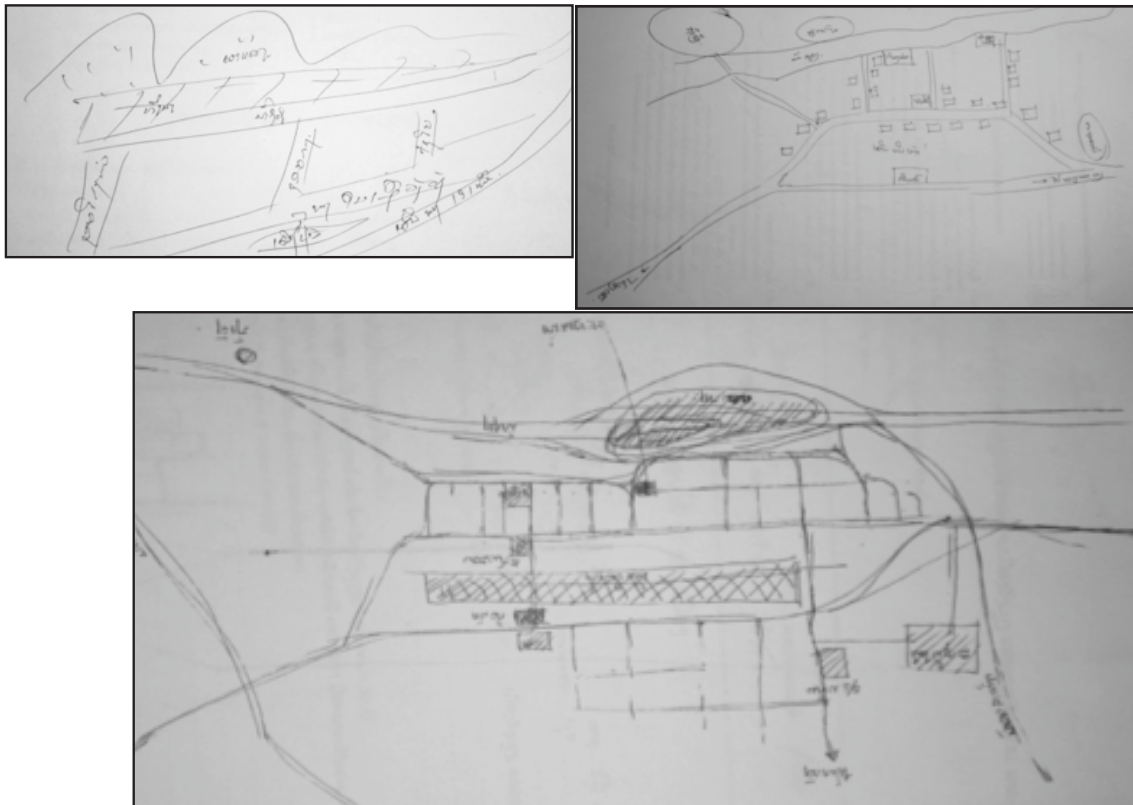
การค้นหาจินตภาพสาธารณะเมืองจากมุมมองของคนเมืองวังเวียง

การศึกษาจินตภาพสาธารณะเมืองของคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ในการศึกษานี้ ได้ทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม โดยใช้วิธีการที่แตกต่างกัน กลุ่มแรกให้เขียนแผนที่ของเมืองตามจินตนาการหรือเขียนแผนที่ทางจิต และกลุ่มที่สองให้วาดภาพของเมืองวังเวียงตามจินตนาการ ทั้งสองวิธีจะใช้กลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างกัน ซึ่งรายละเอียดจะได้กล่าวต่อไป

จินตภาพสาธารณะเมืองวังเวียงจากการศึกษาด้วยวิธีการเขียนแผนที่ทางจิต

การศึกษาจินตภาพเมืองด้วยวิธีให้กลุ่มตัวอย่างเขียนแผนที่ทางจิตนั้น ผู้วิจัยได้เริ่มต้นจากการเลือกกลุ่มตัวอย่างจากประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มากกว่า 1 ปีขึ้นไป ทั้งนี้เพื่อให้แน่ใจว่าบุคคลดังกล่าวสามารถรับรู้องค์ประกอบสำคัญของเมืองได้ครอบคลุมพื้นที่ขอบเขตเมืองจากการใช้งานพื้นที่ต่างๆในการ

ดำเนินชีวิตประจำวันและต้องมีอายุไม่น้อยกว่า 15 ปีขึ้นไป โดยการเลือกกลุ่มประชากรทำการเลือกจากแหล่งที่อยู่อาศัยที่กระจายอยู่ตามส่วนต่างๆของเมือง ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งพื้นที่เมืองออกเป็น 5 เขตที่แตกต่างกัน (ภาพที่ 1 ซ้าย) คือ เขต 1 ชุมชนเก่าบ้านวังเวียง เขต 2 พื้นที่ใจกลางเมืองที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวหนาแน่น เขต 3 บ้านเมืองของและบ้านเวียงแก้วอยู่ด้านทิศใต้ของเมือง เขต 4 บ้านโพนแพงซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบทางกายภาพจากการท่องเที่ยว และเขต 5 บ้านห้วยสะเหง้าเป็นพื้นที่รองรับการขยายตัวของเมืองและย่านการค้าใหม่ โดยเลือกในแต่ละเขตให้มีตัวอย่างกระจายอย่างทั่วถึงเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมตัวแทนของเมืองวังเวียง การเก็บข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์และให้กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับคัดเลือกมาเขียนแผนที่เมืองวังเวียงตามที่จดจำได้ลงในกระดาษขาว โดยใช้เวลาไม่เกินครึ่งชั่วโมง ผลจากการเขียนแผนที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างได้เขียนองค์ประกอบสภาพแวดล้อมเมืองที่ถูกอ้างอิงถึงทั้งหมด 52 รายการ

ภาพที่ 4 ตัวอย่างภาพที่ได้จากการเขียนแผนที่ทางจิตจากการสำรวจภาคสนาม

จากองค์ประกอบสภาพแวดล้อมเมือง 52 รายการที่ถูกอ้างอิงถึงนั้น ปรากฏว่ามีจำนวนมากว่าครึ่งที่เป็นองค์ประกอบทางจินตภาพประเภทศูนย์รวมกิจกรรม ส่วนที่เหลือไม่ถึงครึ่งเป็นองค์ประกอบจินตภาพประเภทอื่นๆ ถึงแม้องค์ประกอบประเภทศูนย์รวมกิจกรรม จะมีการอ้างอิงถึงมากกว่าองค์ประกอบประเภทอื่นๆ แต่ก็ยังไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าองค์ประกอบประเภทดังกล่าวมีความโดดเด่นมากที่สุดในสภาพแวดล้อมของเมืองวังเวียง ทั้งนี้ เนื่องจากอาจมีหลายรายการที่ผู้ให้สัมภาษณ์อ้างอิงถึงนั้นไม่ตรงกันหรืออาจมีบางรายการที่ผู้ให้สัมภาษณ์อ้างอิงถึงซ้ำกันมากที่สุด หากเป็นเช่นนั้นก็จะส่งผลกระทบต่อการกระจายตัวขององค์ประกอบหรือข้อมูล ดังนั้น เพื่อให้จินตภาพเมืองวังเวียงมีความมีความสอดคล้องกับมุมมองของคนจำนวนมากที่สุด จึงมีความจำเป็นจะต้องตัดทอนองค์ประกอบเมืองที่มีการอ้างอิงถึงน้อยที่สุดออกไป โดยจะเลือก

กำหนดองค์ประกอบที่มีการอ้างอิงถึงซ้ำกันมากกว่าร้อยละ 20 ขึ้นไปให้เป็นจินตภาพสาธารณะของเมืองวังเวียง

ผลจากการตัดทอนองค์ประกอบที่อ้างอิงซ้ำกันน้อยกว่าร้อยละ 20 ออกไปจึงทำให้องค์ประกอบของเมืองที่ถูกอ้างอิงถึงเหลือเพียง 17 รายการเท่านั้น ในจำนวนนี้มีองค์ประกอบที่เป็นประเภทศูนย์รวมกิจกรรม 5 รายการ ย่าน 3 รายการ จุดหมายตา 4 รายการ และเมืององค์ประกอบที่อาจควบที่สองประเภทได้แก่ เส้นขอบ/ศูนย์รวมกิจกรรม (Edge/Node) 1 รายการ เส้นขอบ/จุดหมายตา (Edge/Landmark) 1 รายการ และจุดหมายตา/ศูนย์รวมกิจกรรม (Landmark/Node) 3 รายการ สรุปรวมทั้งหมดแล้ว องค์ประกอบประเภทศูนย์รวมกิจกรรมมีมากที่สุด โดยเฉพาะหากพิจารณารวมกับรายการที่มีการอ้างอิงถึงควบคู่กับองค์ประกอบประเภทอื่นๆ ด้วยจะมีทั้งหมดรวม 9 รายการ

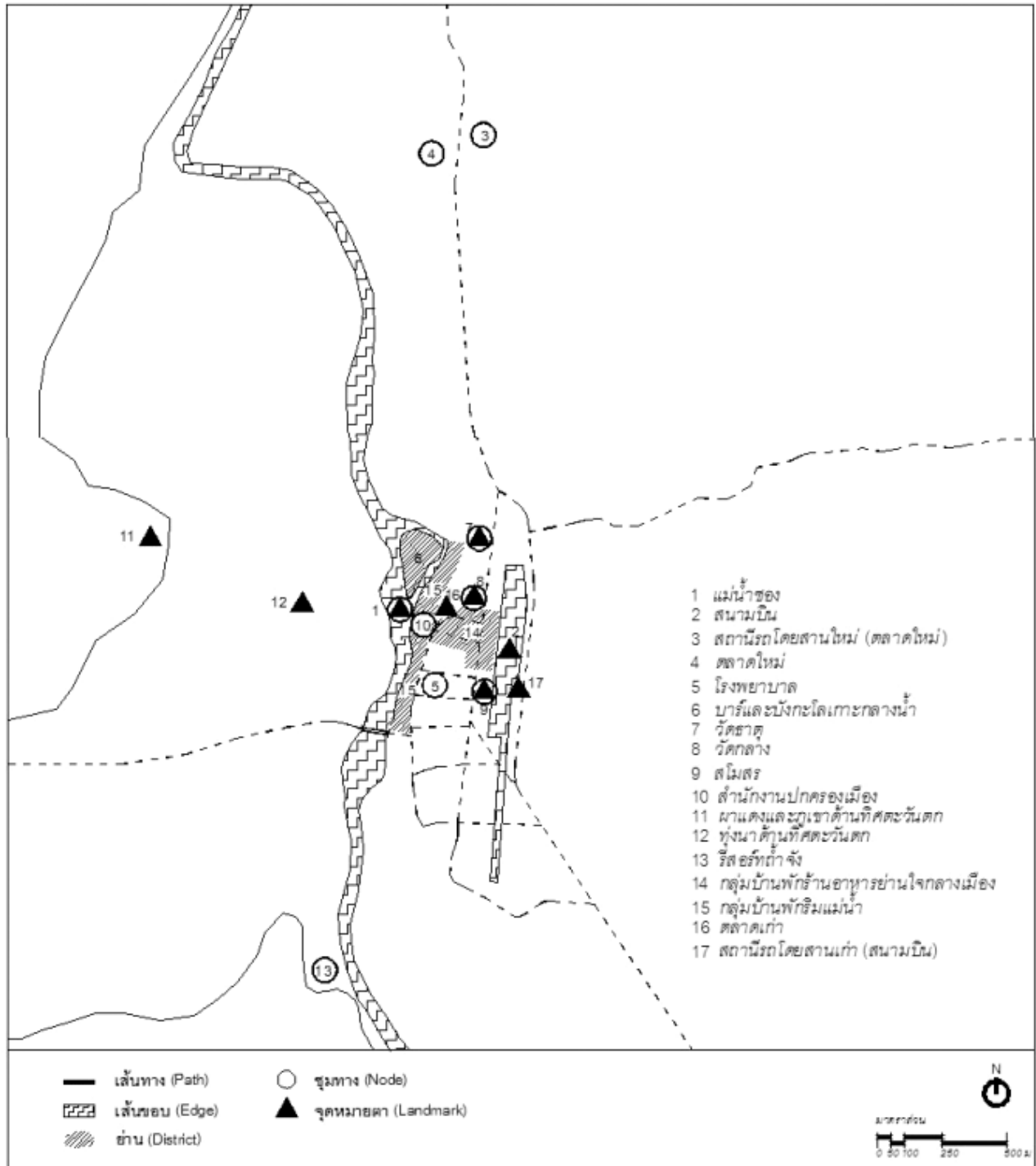
ตารางที่ 1 องค์ประกอบสภาพแวดล้อมกายภาพที่ถูกอ้างอิงถึงในแผนที่จินตภาพที่ซ้ำกันมากกว่าร้อยละ 20 แยกตามประเภทและความถี่

ลำดับ	องค์ประกอบที่ถูกอ้างอิง	ความถี่	ร้อยละ	ประเภท
1	แม่น้ำซอง	15	88.24	Edge / Node / Landmark
2	สนามบิน	14	82.35	Edge / Landmark
3	สถานีรถโดยสารใหม่ (ตลาดใหม่)	9	52.94	Node
4	ตลาดใหม่	7	41.18	Node
5	โรงพยาบาล	7	41.18	Node
6	บาร์และบังกะโลเกาะกลางน้ำ	7	41.18	District
7	วัดธาตุ	7	41.18	Landmark / Node
8	วัดกลาง	6	35.29	Landmark / Node
9	สโมสร (หอประชุมใหญ่)	6	35.29	Landmark / Node
10	สำนักงานปกครองเมือง	6	35.29	Node
11	ผาแดงและภูเขาด้านทิศตะวันตก	6	35.29	Landmark
12	ทุ่งนาด้านทิศตะวันตก	5	29.41	Landmark
13	รีสอร์ทถ้ำจ้ง	5	29.41	Node
14	กลุ่มบ้านพักร้านอาหารย่านใจกลางเมือง	4	23.53	District
15	กลุ่มบ้านพักริมแม่น้ำ	4	23.53	District
16	ตลาดเก่า	4	23.53	Landmark
17	สถานีรถโดยสารเก่า (สนามบิน)	4	23.53	Landmark

จากตารางที่ 1 จะเห็นว่าองค์ประกอบที่มีการอ้างอิงซ้ำกันมากกว่าร้อยละ 80 มีสองรายการ ส่วนองค์ประกอบที่เหลือเกือบทั้งหมดมีการอ้างอิงซ้ำกันน้อยกว่าร้อยละ 45 ซึ่งแตกต่างกันประมาณเกือบครึ่งหนึ่ง จึงอาจแบ่งองค์ประกอบเหล่านั้นออกเป็นสองกลุ่มที่มีความต่างกันตามปริมาณการอ้างอิง โดยถือเอากลุ่มที่มีการอ้างอิงมากเป็นองค์ประกอบจินตภาพสาธารณะที่มีความชัดเจนสูง (Strong Image) และกลุ่มที่มีการอ้างอิงซ้ำกันน้อยกว่าร้อยละ 45 ถือว่าเป็นองค์ประกอบจินตภาพสาธารณะที่ไม่ชัดเจน (Weak Image) แต่ถึงอย่างไรก็ตามเนื่องจากจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ทำการสำรวจมีจำนวนน้อย ซึ่งอาจส่งผลต่อการเบี่ยงเบนของข้อมูลได้สูง การศึกษาจินตภาพสาธารณะในเมืองในกรณีของเมืองเวียงจันทน์จึงจะไม่มีการจำแนกองค์ประกอบจินตภาพที่มีความชัดเจนมากหรือน้อยแต่อย่างใด หมายความว่าทุกองค์ประกอบที่มีการอ้างอิงมากกว่าร้อยละ 20 ขึ้นไป จะถือว่าเป็นองค์ประกอบจินตภาพสาธารณะเมืองที่มีความชัดเจนทั้งหมด

ผลจากการศึกษาจินตภาพเมืองเวียงจันทน์ด้วยวิธีเขียนแผนที่ทางจิตพบว่า สภาพแวดล้อมกายภาพของเมืองที่ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่จดจำได้ดีส่วนใหญ่เป็นองค์ประกอบประเภทศูนย์รวมกิจกรรม ย่านชุมชนและจุดหมายตา หมายความว่า สภาพแวดล้อมกายภาพที่ถูกอ้างอิงถึงเหล่านั้นเกือบทั้งหมดเป็น องค์ประกอบที่ มีบทบาทหน้าที่ด้านสนองกิจกรรมการชีวิตประจำวัน องค์ประกอบที่มีความโดดเด่นของกิจกรรมการท่องเที่ยวและองค์ประกอบที่มี

บทบาทด้านส่งเสริมความงามของทัศนียภาพที่ขึ้นชื่อของเวียงจันทน์ ซึ่งองค์ประกอบด้านสนองกิจกรรมการชีวิตประจำวันประกอบด้วย สถานีรถไฟโดยสารใหม่ ตลาดใหม่ โรงพยาบาล สำนักงานปกครองเมือง และอาคารรวมถึงวัดธาตุ วัดกลางและสโมสร (หอประชุมใหญ่) ด้วย ส่วนองค์ประกอบที่มีความโดดเด่นของกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ บาร์และบังกะโลเกาะกลางน้ำ กลุ่มบ้านพักร้านอาหาร ย่านใจกลางเมือง กลุ่มบ้านพักริมน้ำและรีสอร์ทถ้ำจิ้ง และองค์ประกอบที่ส่งเสริมความงามของทัศนียภาพประกอบมี แม่น้ำของผาแดงและภูเขาด้านทิศตะวันตกและทุ่งนาด้านทิศตะวันตก นอกเหนือจากองค์ประกอบสภาพแวดล้อมที่กล่าวมาทั้งสามประเภทแล้วยังมีองค์ประกอบอื่นอีกที่มีสาธารณะชนจดจำได้ ได้แก่ สนามบิน ตลาดเก่าและสถานีรถไฟโดยสารเก่า ซึ่งอาจเป็นเพราะความพิเศษเฉพาะตัว เช่น สนามบินอาจด้วยความโดดเด่นทางกายภาพของสิ่งก่อสร้างที่ขนาดใหญ่และตั้งอยู่บริเวณใจกลางเมืองซึ่งน่าจะมีผลโดยตรงต่อโอกาสในการมองเห็นและรับรู้ได้ง่าย ส่วนตลาดเก่าและสถานีรถไฟโดยสารเก่าอาจเพราะความโดดเด่นของบทบาทหน้าที่ในอดีตที่คนยังมีความผูกพันกับความเป็นสถานที่ เนื่องจากทั้งสองแห่งเพิ่งหยุดกิจการไปได้ไม่นาน (ตลาดย้ายปี 2548 และสถานีรถไฟโดยสารย้ายปี 2550) พร้อมกันนั้นตลาดและสถานีรถไฟโดยสารก็มักจะเป็นที่จดจำของผู้คนทั่วไปอยู่แล้ว แม้แต่ตลาดใหม่และสถานีรถไฟโดยสารใหม่ที่เพิ่งเปิดกิจการไปไม่นานแต่ก็ยังถูกอ้างถึงจากการสัมภาษณ์

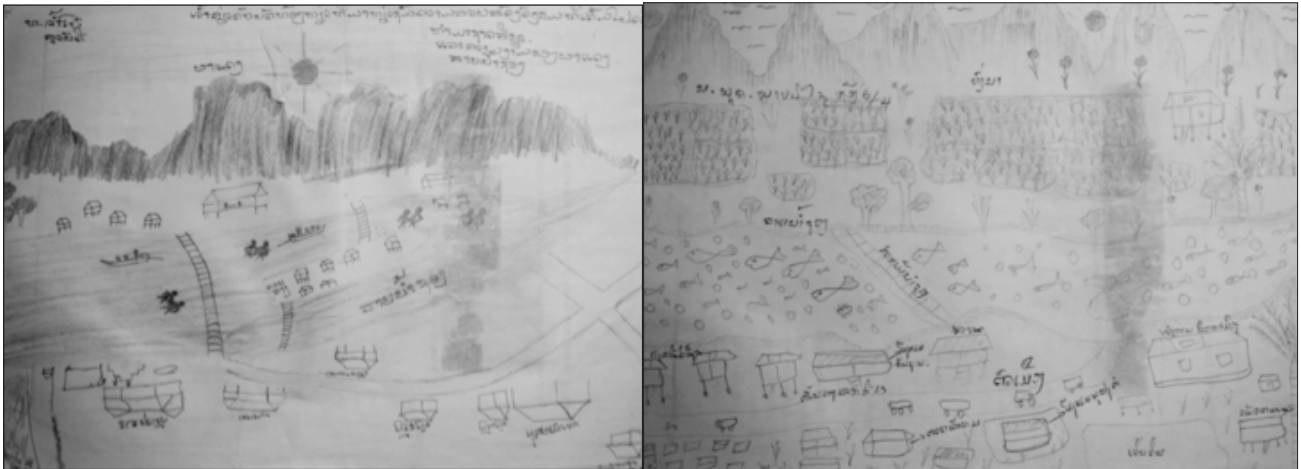

ภาพที่ 5 แผนที่จินตภาพสาธารณะของเมืองเวียงจันทน์ที่ได้จากการสำรวจแผนที่ทางจิตของผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่

จินตภาพสาธารณะเมืองจากการวาดภาพเมืองตามจินตนาการ

เพื่อให้เกิดความชัดเจนและสามารถยืนยันความถูกต้องเพิ่มเติมในการศึกษาจินตภาพเมืองวังเวียง จึงทำการศึกษาด้วยวิธีให้วาดภาพเมืองตามจินตนาการเพิ่มเติมอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งการ

ศึกษาด้วยวิธีนี้ได้ให้กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมทดสอบทั้งหมดวาดภาพเมืองเท่าที่สามารถจดจำได้ โดยไม่จำกัดรูปแบบการนำเสนอซึ่งอาจเป็นภาพทัศนียภาพ แผนผัง หรือภาพประกอบลักษณะอื่นๆ ภายในเวลา 1 ชั่วโมง

ภาพที่ 6 ตัวอย่างภาพที่ได้จากการวาดภาพเมืองตามจินตนาการจากการสำรวจภาคสนาม

การศึกษาจินตภาพเมืองด้วยวิธีการวาดภาพเมืองตามจินตนาการครั้งนี้ เลือกสำรวจกลุ่มตัวอย่างจำนวน 60 คน ทั้งหมดเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ผลจากการศึกษาพบว่า ผู้ที่เข้าทดสอบทั้งหมดได้วาดภาพเมืองเป็นแบบทัศนียภาพ (Perspective) ซึ่งมีทั้งภาพเหมือนจริงและภาพสมมุติ ภาพทัศนียภาพที่เหมือนจริงหมายถึง ภาพที่มีการจัดวางองค์ประกอบต่างๆ ของเมืองไว้ในตำแหน่งที่เหมือนจริง มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบไม่ว่าจะเป็นเส้นทางหลัก อาคาร แม่น้ำ พุंना ภูเขาและอื่นๆ ส่วนภาพทัศนียภาพสมมุติ หมายถึง ภาพที่มีการนำองค์ประกอบของเมืองเท่าที่จำได้มาวางรวมกันโดยไม่มีระบบหรือความสัมพันธ์ทางโครงสร้างแต่อย่างใด ตัวอย่างเช่น ในความเป็นจริงองค์ประกอบสองอย่างมีระยะทางห่างกันแต่อยู่ในภาพกลับเขียนใกล้กัน รูปร่างถนนคดเคี้ยวไปมาไม่เป็นไปตามความเป็นจริงหรือภาพภูเขาหนึ่งลูกแต่มีความหมายเป็นตัวแทนของภูเขาทั้งหมด เป็นต้น ดังนั้น ในการวิเคราะห์จินตภาพจึงจะไม่มีการอ้างอิงเชิงโครงสร้างหรือนำเอาองค์ประกอบประเภทเส้นทางเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งต่างกับการศึกษาจินตภาพด้วยวิธีเขียนแผนที่ทางจิตในหัวข้อที่กล่าวถึงในตอนต้น

ผลจากการศึกษาภาพวาดจากจินตนาการพบว่า องค์ประกอบสภาพแวดล้อมเมืองที่ถูกวาดลงในภาพทั้งหมดมีจำนวน 37 รายการ

ในจำนวนนี้มีองค์ประกอบทางธรรมชาติ 13 รายการ และองค์ประกอบที่มนุษย์สร้างขึ้น 24 รายการ องค์ประกอบทางธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ในภาพวาดของนักเรียนมัธยมศึกษา ส่วนใหญ่มีบริบทที่ซับซ้อนสำคัญ 2 ประการคือ (1) เป็นแหล่งท่องเที่ยว และ (2) เป็นสัญลักษณ์ที่โดดเด่นของเมือง องค์ประกอบที่มีบทบาทประเภทที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วยถ้ำต่างๆ เช่น ถ้ำจิ้ง ถ้ำผาปลวก ถ้ำนอน ถ้ำลม ถ้ำเสือ และถ้ำปู่คำ นอกจากนี้แล้ว พบว่า แม่น้ำของมีบทบาทเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกประเภทหนึ่ง เนื่องจากในภาพปรากฏมีการเล่นน้ำหรือล่องแก่งของนักท่องเที่ยวด้วย ส่วนองค์ประกอบที่มีบทบาทในลักษณะการเป็นสัญลักษณ์ของเมือง ได้แก่ ผาตั้ง ต้นมะพร้าวสองยอด และอาจรวมไปถึงผาแดง/ภูเขาทางทิศตะวันตก ป่าไม้ พุंना ไร่สวนและแม่น้ำของ ลักษณะที่เด่นชัดขององค์ประกอบในกลุ่มนี้พบว่า ไม่อาจแยกบทบาทดังกล่าวได้หากพิจารณาแยกเป็นรายการใดรายการหนึ่ง แต่ต้องมีการรวมกันหลายรายการเพื่อให้เกิดภาพทัศนียภาพที่มีความสวยงามและเป็นเอกลักษณ์ดังที่เราคุ้นเคยกัน สำหรับองค์ประกอบที่มนุษย์สร้างขึ้นประกอบมี 3 ประเภทได้แก่ (1) อาคารสถานที่สำหรับทำธุรกรรมประจำวันเช่น ตลาด สถานีรถโดยสาร สำนักงาน โรงเรียน วัด ฯลฯ (2) อาคารสถานที่สำหรับบริการนักท่องเที่ยวเช่น ที่พัก

ร้านอาหาร และร้านบริการต่างๆ และ(3) สิ่งปลูกสร้างที่โดดเด่นอื่นๆ เช่น สนามบิน อนุสรณ์สถานไกรสรพรหมวิหาร รวมทั้งสะพานไม้ไผ่ข้ามแม่น้ำของ ฯลฯ จากองค์ประกอบ 37 รายการที่ปรากฏอยู่ในภาพวาด พบว่ามีองค์ประกอบที่มีการอ้างอิงเพียงครั้งเดียวถึง 13 รายการ และมีการอ้างอิงต่ำกว่า 5 ครั้งถึง 10 รายการ ซึ่งเท่ากับว่ากลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดอ้างอิงองค์ประกอบสภาพแวดล้อมเมืองซ้ำกันไปในจำนวนเพียง 14 รายการเท่านั้น การที่นักเรียนกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อ้างอิงองค์ประกอบเมืองซ้ำกันไปมาเพียงไม่กี่รายการ อาจหมายถึง การรับรู้จินตภาพเกี่ยวกับเมืองของกลุ่มตัวอย่างค่อนข้างเป็นเอกภาพกัน ดังนั้น องค์ประกอบที่ปรากฏในภาพวาดจึงมีความน่าเชื่อถือสูงว่าเป็นองค์ประกอบเมืองที่โดดเด่นและมีความชัดเจน

ถ้าหากกำหนดให้องค์ประกอบที่มีการอ้างอิงซ้ำกันมากกว่า 12 คนหรือร้อยละ 20ขึ้นไป พบว่ามี 10 รายการ ใน

จำนวนนั้นมี 4 รายการที่มีการอ้างอิงซ้ำกันมากกว่าร้อยละ 75 ส่วนการสัมภาษณ์ ได้ให้กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับคัดเลือกมาเขียนแผนที่ตามที่ได้จดจำได้ลงในกระดาษขาว โดยใช้เวลาไม่เกินครึ่งชั่วโมง ผลจากการเก็บข้อมูลพบว่า แผนที่ที่กลุ่มตัวอย่างได้เขียนขึ้นมาปรากฏมีองค์ประกอบสภาพแวดล้อมเมืองที่ถูกอ้างอิงถึงทั้งหมด 52 รายการ องค์ประกอบที่มีการอ้างอิงซ้ำกันมากที่สุด ได้แก่ ผาแดงและขุนเขาทางทิศตะวันตก แม่น้ำของ พุงนาและป่าไม้ สำหรับองค์ประกอบที่มีการอ้างอิงซ้ำกันรองลงมาคือ กิจกรรมบริการนักท่องเที่ยวต่างๆ ได้แก่ บาร์และบังกะโลที่อยู่บริเวณริมแม่น้ำและเกาะกลางน้ำและกลุ่มที่พักร้านอาหารในบริเวณใจกลางเมืองและริมแม่น้ำ โดยที่ได้รับการอ้างอิงซ้ำกันประมาณร้อยละ 40 และองค์ประกอบที่มีการอ้างอิงซ้ำกันประมาณร้อยละ 25-20 มี 4 รายการได้แก่ สะพานไม้ไผ่ข้ามแม่น้ำของ สนามบิน ต้นมะพร้าวสองยอด และถ้ำจิ้ง ตามลำดับ

ตารางที่ 2 องค์ประกอบสภาพแวดล้อมกายภาพที่ปรากฏในภาพวาดตามจินตภาพซ้ำกันมากกว่าร้อยละ 20 โดยแยกประเภทและความถี่ด้วย

ลำดับ	องค์ประกอบที่ถูกอ้างอิง	ความถี่	ร้อยละ	ประเภท
1	ผาแดง/ภูเขาทางทิศตะวันตก	60	100.00	Landmark
2	แม่น้ำของ	57	95.00	Edge / Node / Landmark
3	พุงนา	52	86.67	Landmark
4	ป่าไม้	45	75.00	Landmark
5	บาร์และบังกะโลริมแม่น้ำและเกาะกลางน้ำ	24	40.00	District
6	กลุ่มที่พักร้านอาหารในตัวเมืองและริมแม่น้ำ	23	38.33	District
7	สะพานไม้ไผ่ข้ามแม่น้ำของ	15	25.00	Landmark
8	สนามบิน	13	21.67	Edge / Landmark
9	ต้นมะพร้าวสองยอด	12	20.00	Landmark
10	ถ้ำจิ้ง	12	20.00	Node

ผลจากการศึกษาจินตภาพเมืองวังเวียงด้วยวิธีวาดภาพตามจินตนาการพบว่า องค์ประกอบจินตภาพเมืองวังเวียงที่มีความชัดเจนและแสดงถึงความมีตัวตนมากที่สุดคือ ผาแดง/ขุนเขาแม่น้ำของ พุงนาและป่าไม้ที่อยู่ด้านทิศตะวันตกของเมือง การที่องค์ประกอบทั้งสี่ประการสามารถเป็นที่จำของคนส่วนใหญ่ได้ไม่ใช่เพราะความโดดเด่นของเอกลักษณ์เฉพาะตัว (Strong Individual Identity) ที่มีสูง แต่ทั้งหมดมีความหมายที่โดดเด่นร่วมกัน (Strong Common Meaning) นั่นคือ บทบาทของการเป็นส่วนประกอบ

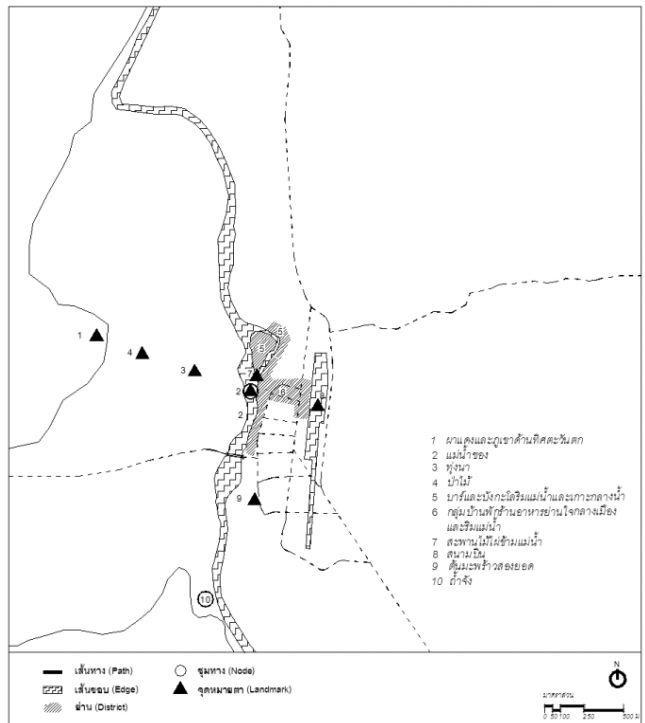
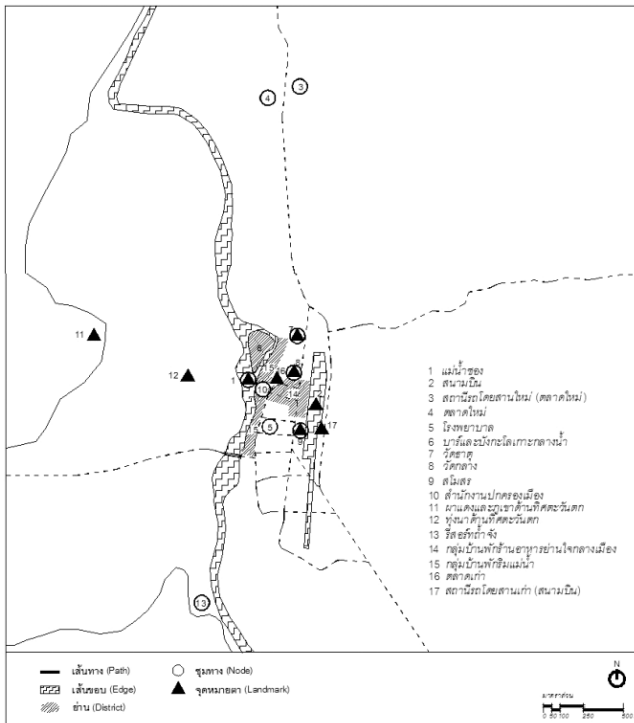
ที่สำคัญของทัศนียภาพที่มีความสวยงามและเป็นเอกลักษณ์ของเมือง ซึ่งทัศนียภาพดังกล่าวนี้บ่งชี้ว่ามีบทบาทที่สำคัญในการตัดสินใจเลือกอ้างอิงองค์ประกอบทั้งสี่ประการของกลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้อาจมีผลมาจากอิทธิพลการท่องเที่ยวที่สร้างค่านิยมและให้ความหมายของความสุนทรีย์ภาพดังกล่าวแก่คนรุ่นใหม่ในพื้นที่ จนทำให้คนเหล่านั้นมองเห็นองค์ประกอบสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่อยู่นอกเมืองเป็นเอกลักษณ์และกลายเป็นตัวแทนของชุมชนของตนไป

ภาพที่ 7 ทัศนียภาพของธรรมชาติที่โดดเด่น จุดหมายสำคัญของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาวังเวียง

ส่วนองค์ประกอบจินตภาพที่มีความชัดเจนรองลงมา ได้แก่ ย่านบริการนักท่องเที่ยวต่างๆอยู่ในตัวเมือง รวมไปถึงสถานที่ท่องเที่ยวถ้าจ้งด้วย นอกจากนี้ องค์ประกอบเมืองที่สำคัญเช่น สนามบินก็ยังคงปรากฏความชัดเจนและสอดคล้องกับจินตภาพ

เมืองวังเวียงเช่นเดียวกันกับการใช้วิธีศึกษาการวาดแผนที่ทางจิต จึงเป็นที่ชัดเจนว่า องค์ประกอบของสภาพแวดล้อมกายภาพเมือง เหล่านี้มีความเป็นตัวตนสูงมาก

ภาพที่ 8 แผนที่จินตภาพสาธารณะของเมืองวังเวียงที่ได้จากการสำรวจแผนที่ทางจิตของผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ (ภาพซ้าย) และจากการศึกษาด้วยวิธีวาดภาพเมืองตามจินตนาการของนักเรียน (ภาพขวา)

จากการศึกษาจินตภาพเมืองวังเวียงด้วยสองวิธีการที่แตกต่างกันคือ วิธีให้ผู้เข้าร่วมทดสอบเขียนแผนที่ทางจิตและวิธีให้ผู้เข้าร่วมทดสอบวาดภาพเมืองตามจินตนาการ ผลปรากฏว่าจินตภาพเมืองที่ได้รับมีความคล้ายคลึงกัน มีแตกต่างกันเพียงรายละเอียดและองค์ประกอบบางอย่างเท่านั้น เช่น ในจินตภาพที่ได้รับจากวิธีการศึกษาแบบแรกปรากฏมีองค์ประกอบเมืองที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมในชีวิตประจำวันมากกว่า เช่น ตลาด(ทั้งใหม่และเก่า) สถานีรถไฟโดยสาร (ทั้งใหม่และเก่า) โรงพยาบาล สำนักงานปกครองเมือง สโมสรและวัดที่อยู่ย่านใจกลางเมืองสองแห่ง แต่ถึงกระนั้นก็ตามในจินตภาพที่ได้จากวิธีการแบบที่สองได้ปรากฏ องค์ประกอบเหล่านั้นมีการอ้างอิงอยู่บ้างเพียงแต่มีจำนวนน้อยกว่า ทั้งนี้ อาจมีผลจากจำนวนตัวอย่างที่แตกต่างกันหรือไม่ก็อาจเป็นเพราะวิธีการศึกษาที่แตกต่างกันจึงทำให้วิธีการเขียนหรือการเน้นองค์ประกอบแตกต่างกันไปด้วย อย่างเช่น ในจินตภาพที่ได้จากวิธีหลังปรากฏองค์ประกอบบางอย่างที่จินตภาพที่ได้จากวิธีแรกไม่มีคือ ป่าไม้ สะพานไม้ไผ่ และต้นมะพร้าวสองยอด การปรากฏขึ้นขององค์ประกอบเหล่านี้ไม่ได้อยู่ที่เอกลักษณ์ที่มีความโดดเด่นเฉพาะตัว (ยกเว้นกรณีต้นมะพร้าว) แต่อยู่ที่บทบาทของการเป็นส่วนประกอบขององค์ประกอบใหญ่ โดยเฉพาะเป็นองค์ประกอบของทัศนียภาพ ซึ่งถ้าหากขาดองค์ประกอบใดหนึ่งไปก็อาจทำให้ความชัดเจนขององค์ประกอบจินตภาพเมืองดังกล่าวนั้นลดลงหรือขาดความสมบูรณ์ทันที อาจกล่าวได้ว่า การปรากฏขึ้นขององค์ประกอบเหล่านั้นเนื่องด้วยความโดดเด่นของความสัมพันธ์กันทางโครงสร้าง (Structure) นั่นเอง แต่สำหรับวิธีการศึกษาด้วยวิธีเขียนแผนที่ทางจิตแล้วนั้น ไม่พบว่ามีความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าว ทั้งนี้เนื่องจากการเชื่อมโยงองค์ประกอบต่างๆอาศัยบทบาทของเส้นทาง (Path) หรือโอกาสในการเคลื่อนไหวภายในสภาพแวดล้อมเป็นหลัก ดังนั้น องค์ประกอบของเมืองที่ปรากฏอย่างโดดเด่นในจินตภาพส่วนใหญ่จึงเป็นสภาพแวดล้อมกายภาพที่อยู่ในพื้นที่เมืองและเป็นสภาพแวดล้อมที่มีโอกาสในการรับรู้จากมองเห็นได้สูงเท่านั้น

บทสรุป

จากการศึกษาพฤติกรรมในการจดจำสภาพแวดล้อมเมืองวังเวียงของชาวเมืองผู้ที่เป็นเจ้าของพื้นที่ปรากฏชัดเจนว่า มุมมองที่มีต่อสภาพแวดล้อมนั้นได้มีการปรับเปลี่ยนการรับรู้ โดยมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกับกระแสของการท่องเที่ยว โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่ที่รับรู้ความสวยงามของธรรมชาติของสภาพแวดล้อมชัดเจนมาก ทั้งๆที่ตามคติเดิมของพื้นที่แล้ว สภาพแวดล้อมเหล่านี้มีคุณค่าเชิงความหมายที่ชัดเจนมากกว่าเชิงสุนทรียภาพ

ตัวอย่างเช่น ผาแดงที่เป็นตัวแทนของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์อันเป็นที่สถิตของยาพ่อผาแดง สามารถบันดลโทษภัยให้กับชาวเมืองได้ตลอดเวลา ส่วนแม่น้ำ ป่าไม้และทุ่งนา ก็ล้วนแต่มีคุณค่าและความหมายในทางการใช้ประโยชน์ที่มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่าปัจจุบันชาวเมืองวังเวียงได้ลืมนึกถึงองค์ประกอบเมืองในทางประเพณีไปทั้งหมดแล้ว ทั้งนี้ เนื่องจากยังมีหลายองค์ประกอบที่ยังเป็นที่จดจำได้ แต่มีการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่และความหมายไปจากเดิมเท่านั้น เช่น ผาแดงกลายเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสภาพแวดล้อมเมืองที่มีความสำคัญมากในการสร้างทัศนียภาพอันสวยงามให้แก่ภูมิทัศน์เมือง ในขณะที่ผาแดงก็ยังคงเป็นสัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งสังเกตได้จากศรัทธา ความเคารพของชาวเมืองที่แสดงออกในบริบทของการดำเนินกิจกรรมสำคัญต่างๆ อาทิเช่น การบะบนผ่านเจ้าจ้ำหรือทรงเจ้า ประเพณีบวงสรวงในเดือนธันวาคม ประเพณีงานบุญก่าบ้านก่าเมืองในวันขึ้น 3 ค่ำเดือน 7 ประเพณีงานบุญบั้งไฟ2 ซึ่งประเพณีทั้งหมดล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกับบุชายาพ่อผาแดง

ผลจากการศึกษานี้สามารถอธิบายได้ว่า การเปลี่ยนแปลงการรับรู้สภาพแวดล้อมเมืองหรือการเปลี่ยนแปลงจินตภาพเมืองของชาวเมืองวังเวียงในปัจจุบัน ล้วนแต่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการเข้ามาของการท่องเที่ยว ซึ่งรวมมีทั้งผลกระทบที่มาจากเปลี่ยนแปลงทางกายภาพอันเป็นผลจากการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยวและการขยายตัวของเศรษฐกิจของพื้นที่ จนส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงทางการรับรู้ความหมายอันเป็นคติความเชื่อเดิม

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ ศูนย์วิจัยท่องเที่ยวภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณบางส่วนในการสำรวจภาคสนามและการให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพภาพการท่องเที่ยวในประเทศลาว

เอกสารอ้างอิง

- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. 2547. **ราชอาณาจักรลาว**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม. หน้า128.
- ปรานอม ดันสุขานันท์ และมนสิชา เพชรานนท์. 2549. **รายงานวิจัย เรื่อง พื้นที่สาธารณะในเมือง: ชีวิตเมืองขอนแก่น**. ขอนแก่น: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. หน้า 5-8.

วันทา ธรรมวง. 2006. **ประวัติเมืองวังเวียง**. ห้องการแถลงข่าวและวัฒนธรรม เมืองวังเวียง. (เอกสารไม่ได้รับการตีพิมพ์).

ห้องการการท่องเที่ยวเมืองวังเวียง. 2009. **รายงานสถิตินักท่องเที่ยวเข้าเมืองวังเวียงแต่ปี 1997-2005**.

ห้องการแผนการเมืองวังเวียง. **เอกสารรายงานข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมเมืองวังเวียง**. คัดลอกข้อมูลเมื่อเดือนกรกฎาคม 2547.

Cook, Roy A., Yale, Laura J., & Marqua, Joseph J. 2001. **Tourism: The Business of Travel**. 2nd Edition, New Jersey: Pearson Education Limited.

Hall, Tim. 2001. **Urban Geography**. 2nd Edition. London: Rutledge.

Konthapane, Sirivanh & et.al. 2005. **Economic, Social and Environmental Impacts of Tourism in Vangvieng District, Vientiane Province**. National Economic Research Institute, Committee for Planning and Investment, Vientiane Capital.

Lao National Tourism Administration. 2006. **2006 Statistical Report on Tourism in Lao**. Vientiane: Lao National Tourism Administration.

Lynch, Kelvin. 1960. **The Image of the City**. 22nd Edition. Cambridge: The MIT Press.

Nasar, Jack L. 1998. **The Evaluation Image of the City**. 1st Edition. California: SAGE Publications.

อ้างอิงสัมภาษณ์

พ่อเผ่าขุนพล. อายุ 86 ปี ตำแหน่งเจ้าจำฝ้ายพ่อผาแดง บ้านเลขที่ 035 หน้อย 03 บ้านวังเวียง เมืองวังเวียง สปป.ลาว. สัมภาษณ์โดย นายอนุชา คำมุงคุณ วันที่ 9 กรกฎาคม 2550.

พ่อเผ่าสมบุญ วงลาลาด. อายุ 80 ปี บ้านเลขที่ 149 หน้อย 9 บ้านเมืองซอง เมืองวังเวียง สปป.ลาว. สัมภาษณ์โดย นายอนุชา คำมุงคุณ วันที่ 10 กรกฎาคม 2550.

แม่เผ่าขันเงิน สุลินทะวง. อายุ 60 ปี ตำแหน่งนางเทียม บ้านเวียงแก้ว เมืองวังเวียง สปป.ลาว. สัมภาษณ์โดย นายอนุชา คำมุงคุณ วันที่ 10 กรกฎาคม 2550.

ลินคอน สนทะนี. อายุ 47 ปี ตำแหน่งว่าการหัวหน้าห้องการแถลงข่าวและวัฒนธรรมวังเวียง เมืองวังเวียง สปป.ลาว. สัมภาษณ์โดย นายอนุชา คำมุงคุณ วันที่ 9 กรกฎาคม 2550.